

TİASAD

Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi
The Journal of Turk & Islam World Social Studies

Yıl: 5, Sayı: 16, Mart 2018, s. 24-40

Doç.Dr. Ahmet GÜNDÜZ

Ahi Evran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü,
ahmetgunduz23@gmail.com

SALTUKLULAR, MAMA HATUN VE MAMALI AŞİRETİ

Özet

Bu makale iki kısımdan meydana gelmektedir. Birinci bölümde İç Anadolu bölgesine yerleşmiş/yerleştirilmiş olan Mamalı Aşireti hakkında bilgiler verilmektedir. İlk önce Saltuk Bey ve Saltuklular hakkında bilgiler verilmiş, ardından II. Saltuk'un kızı olan Mama Hatun ve faaliyetleri hakkında bilgiler verilmektedir. Mamalı Aşireti'nin adından yola çıkılarak Saltuklulardan Mama Hatun ile bağlantı kurularak konuya giriş yapılmıştır. Mama Hatun'a bağlı olduğunu veya onun adıyla bağlantılı olduğunu düşündüğümüz Mamalı Aşireti'nin Anadolu sınırları içerisinde nerelere yerleştirildikleri de ayrıca tespit edilmiştir. Günümüzde İç Anadolu bölgesinde de zamanında yerleşmiş olan Mamalı aşiretinin 2133 sıra numaralı ve H. 1262 tarihli nüfus defterine göre yerleştikleri köylerin isimleri ile hane ve neferran miktarları tespit edilmiştir. İkinci bölümde ise Mamalı Aşireti gelenek-görenekleri hakkında kısa bilgiler verilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Saltuk Bey, Saltuklular, Mama Hatun, Mamalı Aşireti, Kırşehir.

THE SALTUKS, MAMA HATUN AND THE MAMALI TRIBE

Abstract

This article comprises of two parts. The first part gives information about the Mamalı Tribe, which had settled/been settled in the Central Anatolia region. It gives information primarily about Saltuk Bey and the Saltuks and then Mama Hatun, the daughter of Saltuk the II, and her activities. The subject is introduced by

linking up to Mama Hatun of the Saltuks based on the name of the Mamalı Tribe. The places where the Mamalı Tribe, which is believed to be associated with Mama Hatun or her name, had settled within the boundaries of Anatolia have been determined. The names of the villages of the Mamalı Tribe, which had settled in the Central Anatolia region, as well as the number of their dwellings have also been determined according to the identity register numbered 2133, dated H. 1262. The second part, on the other hand, tries to give brief information about the traditions of the Mamalı Tribe.

Keywords: Saltuk Bey, Saltuks, Mama Hatun, Mamalı Tribe, Kirsehir.

GİRİŞ

Sultan Alparslan 1071 Malazgirt zaferinden sonra komutanlarından Artuk, Saltuk, Mengücek, Çavuldur, Çavlı ve Danişment'e Bizans İmparatorunun barış şartlarını yerine getirmediği için fetihler yapmalarını, fethettikleri yerlerin kendilerine ve oğullarına ait olacağını buyurmuştur ki işte bunlardan Saltuk, Erzurum şehri ve bölgesini fethetmiştir¹.

Saltuklu İli'nin siyasî hudutları bu beyliğin kuvvetli ve zayıf zamanlarına göre değişmekle ve Kars'ı da içine almakla beraber esas olarak Doğu'da Micingerd ve Batı'da Tercan (Mama Hatun) Kuzey'de Bayburt, İspir ve Oltu şehir ve kazalarını içine almaktadır². Yukarıda verilen bilgilere ek olarak Erzurum başkent olmak üzere Bayburt, Tercan, Micingerd, İspir, Oltu gibi il ve ilçeleri içine alan bölgede Ebu'l-Kasım Saltuk tarafından kurulan bu beyliğin 100 yıldan fazla bir ömrü olmakla birlikte kaynaklarda hakkında fazla bilgi bulunmamaktadır³. Saltuklular, başlangıçta Büyük Selçuklu Devleti'ne bağlı bir beylik olarak kurulmuştur. Beyliğin kurucusu olan Saltuk'un kelime anlamı "bırakmak, koy vermek" manasında Salmak'tan geldiği anlaşılmaktadır⁴. Saltuklu beyliğini kuran bu hanedan hakkında da net bilgiler bulunmamaktadır.

1- Saltuklular, Mama Hatun ve Mamalı Aşireti

Mama Hatun, Malazgirt Savaşı'ndan sonra kurulan ilk Türk beyliklerinden birisi olan Saltuklulardan II. İzzeddin Saltuk'un kızıdır. Uzun süre idareyi elinde bulunduran ağabeyi Nasreddin Muhammed'in ardından 1191 tarihinde Saltuklu beyliğinin başına geçmiştir⁵. Güçlü ve ihtiraslı bir kadın olan Mama Hatun 1191'den 1200/1201 yılına kadar Erzurum'u yönettiği bilinmektedir⁶. Erzincan ve Tercan'da hakkında menkıbevi mahiyette hikâyeler anlatılan Mama Hatun siyasî faaliyetleri yanında önemli tarihî eserlerde bırakmıştır⁷. Mama Hatun'un hükümdarlığı konusunda ilk yıllarla ilgili bilgiler bulunmamakla beraber son dönemlerinde yeğenleriy-

¹ Faruk Sümer, *Doğu Anadolu Türk Beylikleri*, Ankara, 1990, s.22.

² Osman Turan, *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, Nakışlar Yayınevi, İstanbul, 1980, s. 31.

³ Ali Sevim- Yaşar Yücel, *Büyük Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi)*, Ankara, 1989, s.206-207.

⁴ Erdoğan Merçil, *Müslüman Türk Devletleri Tarihi*, Ankara, 1993, s.279.

⁵ Dursun Ali Şeker, "Mama Hatun", *T.D.V.İ.A.*, C.27, s.548.

⁶ Abdülkadir Özaydın, "Saltuklular", *T.D.V.İ.A.*, C.36, s.55.

⁷ F. Sümer, *Doğu Anadolu...*, s.15-16,18,33.

le iktidar mücadelesi içinde olduğu görülmektedir⁸. Siyasî faaliyetlerine bakıldığında 1191 yılında Mısır ve Suriye hükümdarı Selahattin Eyyubi'nin yeğeni Meyyafarikin hâkimi Takiyeddin Ömer, Ahlatşah Bek Timur'a ait olan Malazgirt kalesini kuşattığı esnada Erzurum Melikesi olan Mama Hatun Eyyubi Melikine yardım etmek için askeri ile gelmiştir. Mama Hatun'un Eyyubi Takiyeddin Ömer'in yardımına gelmesi Bek Timur'un metbuluğunu kabul ettirmek için ona baskıda bulunması ile ilgili olmalıdır⁹. Takiyeddin Ömer kuşatma esnasında 1191'de hastalanarak ölmüştür¹⁰.

Mama Hatun 1201 yılına kadar beyliğin başında kalmıştır. Bu tarihte yeğenleriyle mücadeleye girişen Mama Hatun yenileceğini anlayınca korkuya kapılıp 1201'de Eyyubi hükümdarı el-Melikü'l-Adil'e haber göndererek nüfuz ve iktidar sahibi biriyle evlenmek istediğini bildirmiş ve bu konuda kendisine yardımcı olunmasını rica etmiştir. El-Melikü'l-Adil ise Nablus eyaleti valisi Fariseddin Meymun El-Kasrî'ye Mama Hatun ile evlenmesini, ayrıca onun ülkesini de yönetmesini tavsiye eden bir mektup yazmıştır. Teklifi kabul eden El-Kasrî, evlenmek için gerekli hazırlıkları yaparken Mama Hatun'un tahttan uzaklaştırıldığını, hapsedildiğini öğrenmiştir. Yerine yeğeni Alaeddin Melikşah'ın geçtiğini görülmektedir. Mama Hatun'un bundan sonraki hayatı hakkında bilgiler bulunmamaktadır¹¹. Böylece Mama Hatun'un beyliğinin başından uzaklaştırıldığı anlaşılıyor¹².

Bu mücadelenin yapıldığı tarihte Saltuklular bir yandan Türkiye Selçuklu Devleti'nin diğer yandan Eyyubilerin baskısına maruz kalmıştır. Sonuçta Türkiye Selçuklu sultanı II. Süleyman Şah tarafından hâkimiyet altına alınmış ve beylik 1202 tarihinde ortadan kalkmıştır¹³.

Mama Hatun'un başta olduğu dönemlerde bir takım imar faaliyetlerinde de bulunmuştur. Erzincan'ın Mama Hatun (Yeni adı Tercan) ilçesinde kervansaray, mescit, hamam ve bir türbe bırakmıştır¹⁴. Mama Hatun külliyesinin yakınında yer alan ve Kötür Köprüsü olarak da bilinen köprü'nün kervansaraya ulaşım sağlayan bir konumda bulunmasından dolayı bu köprü'nün de yapımı Mama Hatun'a mal edilmektedir¹⁵. Aynı zamanda Mama Hatun'un kasabaya da adını verdiği muhakkaktır. Kervansaray ve türbenin ihtişamı Mama Hatun'un kudreti ile ilgilidir. Bu mühim abidenin kitabesinde sadece mimarının adı yazılıdır¹⁶. Külliyenin yıkılmış olan camisinin yerine bugün yeni bir cami yapılmıştır¹⁷.

⁸ D. A. Şeker, "Mama Hatun", s.548.

⁹ F. Sümer, **Doğu Anadolu...** s.35-36,78. "sayfa 78'de önce Ahlat'ı muhasara etmiş alamayacağını anlayınca Malazgirt kalesini kuşattığı esnada...". Aynı bilgiler O. Turan, **a.g.e.**, s.17'de "Takiyeddin Ömer Malazgirt kalesini muhasara ettiğinde Saltuk'un kızı Mama Hatun da Erzurum askerleri ve Selçuklu heybetiyle Ahlat'a hareket etmiştir.; E. Merçil, **a.g.e.**, s.282-283.

¹⁰ O. Turan, **a.g.e.**, s.101.

¹¹ D. A. Şeker, "Mama Hatun", s.548.; F. Sümer, **Doğu Anadolu...** s.35-36.; E. Merçil, **a.g.e.**, s.282-283.

¹² Faruk Sümer; **Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları**, C.I-II, İstanbul,1999, s.730-731.

¹³ A. Sevim- Y. Yücel, **a.g.e.**, s.206-207. : Hasan Karaköse, **Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı**, Nobel Yayın, Ankara,2002, s.215.

¹⁴ D. A. Şeker, "Mama Hatun", s.548.

¹⁵ Suut Kemal Yetkin, "Mama Hatun Türbesi", **Yıllık Araştırmalar Dergisi**, 1956, C.I, s.75.; Ayşe Denknbant, "Mama Hatun Külliyesi", **T.D.V.İ.A.**, C. 27, s.549-550.

¹⁶ O. Turan, **a.g.e.**, s.18.; F. Sümer, **Şahıs Adları**, s.730-731.

¹⁷ N. Çiçek Akçıl, "Saltuklular", **T.D.V.İ.A.**, C.36, s.55-56.

Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesinde de Mama Hatun ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. "Bu Azize, kayalık bir boğaz içindeki eski yapı büyük bir kubbenin altında yatmaktadır". Buranın Tercanlı Ali Ağa'nın zeameti ve Müslüman bir köy olduğunu "Azize" olarak nitelediği Mama Hatun'un Akkoyunlu (doğrusu Saltuklu) padişahlarından birinin yıldız gibi temiz kızı olduğunu belirtmektedir. Türbesinin ziyaret edildiğini, köy nüfusunun hızla arttığını, türbeye yakın cami ve hamam olduğunu, hayırsever bir kadın olarak tanındığını fakat Mama Hatun'un kurduğu vakıf gelirlerine el konulduğu için bu tarihi eserlerin bakımının yapılamadığı bundan dolayı buranın gittikçe harabeye dönüştüğünü belirtmektedir¹⁸.

Mama Hatun'un bu şekilde bir takım faaliyetlerde bulunması pek de şaşırtıcı bir davranış değildir. Çünkü İslam öncesi Türklerde, Selçuklularda, Harizmşahlarda, Atabeylerde, Anadolu Türk Devletlerinde Terken veya Hatunların siyasî rolleri ve hükümdarlıkları göz önüne getirilirse ağabeyi veya yeğenleri dururken Mama Hatun'un bir kadın olarak başa geçmesi eski Türk hayatında kadının toplumdaki yerini Müslüman olduktan sonra da koruduğunu göstermektedir¹⁹.

Mamalı adının hakikî ve hususî manalarına dair kesin bir bilgi bulunmamakla²⁰ beraber isim olarak Mama'nın Orta Asya'dan getirilen bir isim olduğundan şüphe yoktur. XVI. Yüzyılda yaşadığı anlaşılan Yaka Türkmenlerinin ileri gelenlerinden Ensari Bey'in Mama Bike adlı kızı bulunmaktadır. İlhanlı Devleti'nde de Mama adı kadın adlarından biri olarak geçmektedir²¹. Kaşgarlı'da da bir Mama kelimesi geçiyor²². Ve harmanda ortada bulunup diğer öküzlerin etrafında döndükleri öküze verilen bir isim olduğu yazılıdır. Farsça'da ise Mama ebe ve anne manalarına gelmektedir²³. Ayrıca yapmış olduğumuz araştırmaya göre Kars'ın Selim İlçesi taraflarında yaşayan Terekeme'lerde Mama'nın isim olarak değil sıfat olarak kullanılan bir kelime olduğunu ve "bir çocuğun babasının kız kardeşine verilen sıfat olduğunu" tespit etmiş bulunuyoruz²⁴.

Osmanlı devrinde Halep Türkmenleri olarak bilinen Türkmenler arasında Dulkadirli Eli arasında Mamalu adlı oldukça büyük bir oymağın yaşadığı bilinmektedir²⁵. Cevdet Türkay'ın

¹⁸ Mehmet Zıllıoğlu; **Evliya Çelebi Seyahatnamesi**, (Çvr. Tefik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), C.I-II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966, s.496.; D. A. Şeker, "Mama Hatun", s.548.; Ayrıca bkz. S. K. Yetkin, **a.g.m.**, s.75. "... kendisi Akkoyunlu padişahlarından birinin duhter-i pakize ahteri imiş. Cümle evlad-ı zevil-i ihtiramları burada defnolunmuştur..."

¹⁹ D. A. Şeker, "Mama Hatun", s.548.

²⁰ Ahmet Caferoğlu; "Kırşehir Vilayetinin Bugünkü Etnik Teşekkülüne Dair Notlar", **İ.Ü.T.D.E.D.**, C.II, S.1-2, 31 Aralık 1947, s.93-94.

²¹ F. Sümer; **Şahıs Adları**, s.36.

²² Mama: Harmanda ortada bulunup öteki öküzlerin etrafında döndükleri öküz. Bkz. **Divan-ı Lüğati't-Türk Dizini**, (Hzr. Türk Dil Kurumu), PDF'leştiren: Mehran Bahari, 2003, s.127. <http://www.yenidenergenekon.com/wp-content/uploads/2010/11/kaşgarli-mahmut-divan-i-lugat-itturk.pdf>, 18.1.2018.

²³ F. Sümer, **Şahıs Adları**, s.730-731.

²⁴ Baba'nın kız kardeşine Hala, Bibi, Kayseri taraflarında Hala/Ame, Doğu bölgesinde Hala/Meti sıfatı verilmektedir. Mama ile ilgili tarafımıza bilgi veren Nazım Kazaklı, Kars/Selim İlçesi Kümbetli Köyü doğumlu, Yaş, 57.

²⁵ Faruk Sümer, **Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları**, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972, s.175-176.; F. Sümer, **Doğu Anadolu...**, s.36. ; İsmail Uçakçı;

eserinde Mamalı (Mamalu), Mamalılı (Mamalılı, Mamalı Avcı, Mamalı Türkmanı) olarak geçmektedir ki farklı sayfalarda şu bilgiler yer almaktadır.

Yaşadıkları yerler olarak Halep, Aydın, Bozok, Diyarbakır, Çorum, Rakka, Kengri, Maraş ve Kütahya sancakları, Yeni-İl, Tokat, Ortapare, Karahisar-ı Behramşah Çin-i Çungar kazaları (Sivas Sancağı), Bozulus kazası (Konya sancağı), Selmanlı-ı sagir kazası (Bozok sancağı), İskilip kazası (Çorum sancağı). Bozulus aşiretinden olan Mamalu Türkmanı Cemaati, Bozok sancağının hali ve harab mezarilerine (mezralarına) 1108 tarihinde iskân olunmuşlardır²⁶. Mamalıoğlu (Mamalu oğlu) adı altında Karaman, Sivas, Rakka, **Kırşehir**, Ankara, Adana'da yaşamaktadırlar. Türkmen taifesinden olan Mamalı oğlu aşireti Bozulus aşiretindedir²⁷. Mamalı Selmanlı (Mamalu Selmanlı) adı altında Kırşehir sancağında yaşamaktadırlar. Konar - göçer Türkmen taifesinden olup bu isimle yaşadıkları şehirler şunlardır. Aydın, Tokat, Bozok, Sivas, Diyarbakır, Çorum, Karaman, Ankara, Kütahya Sancağı, Şam Eyaleti, Erzurum, Rakka, Adana Eyaleti, Kırşehri, Adilcevaz Sancağı (Van eyaleti), Malazgirt, Muş Kazası (Van Eyaleti). Mamalı Türkmen aşireti Bozulus aşiretindedir. Mamalı (Mamalu) Kızılkoca, Mamalı (Mamalu) Sungurlu ismi altında Amasya sancağında, Türkmen taifesi adı altında yaşamaktadırlar, Mamalı (Mamalu) Şerefli (Şerefli) adı altında ise Çorum ve Kengri sancaklarında yaşamakta ve Türkmen taifesinden oldukları belirtilmiştir²⁸. Ayrıca Salmanlı Cemaati adı altında yaşayanları da bulunmaktadır ki Salmanlı cemaati Mamalı Türkmenleri aşiretinden olup, Bozok sancağının Kocalı kazasına iskân olunmuşlardır. Salman, Salmanlı, Salmanlı Avşarı adı altında Halep, Rakka, Kilis, Bozok, Niğde, Kırşehri ve Kastamonu sancakları, Yeni -İl kazası (Sivas Sancağı), Bor kazası (Niğde Sancağı), Danişmendli kazası (Karahisar-ı Sahip sancağı), Gülnar kazası (İçel Sancağı), Eyyubeli kazası (Aksaray Sancağı)'nda yaşamaktadırlar. Bu isim altında yaşayanlar da Türkmen taifesinden gösterilmektedir²⁹.

Aşiret üyeleri Bozok/Tokat yöresini yaylak olarak kullanırken yerleşik hayata geçtiği 1701 yılından itibaren yöreyi nüfuzu altına almaya ve 1864 yılında ise Bozok eyaleti mintikasında Aşiret-i Mamalı adı ile kaza kurarak gücünü yüzyıl sonlarına doğru iyice arttırdığı anlaşılmaktadır³⁰. Sivas, Yozgat, Salmanlı-i sagir ve kebir, Nevşehir Avanos, Kırşehir/Keskin ve Çiçekdağı kazaları, Çorum/Budaközü, İskilip, Hüseyinabad kaza-nahiyeleri, Tokat, Karaman yöresinde yaygın bir nüfusa sahip olduğu belirtilen Mamalı aşiretleri XVIII. Yüzyılda yaşanan zorunlu göç hadiselerinden önemli oranda etkilenmiş ve Anadolu'nun değişik yörelerine zorunlu iskâna tabi tutulmuştur³¹. Zamanla Mamalı teşekkülleri arasına diğer aşiretlerde karışmış ve birlikte yaşamışlardır. Bunların yaşadıkları yerleşim yerlerine bakıldığında "Arife Gazili, Boğazkale, İnegazili, Alaca, Harhar, Keller, Geyikli, Gayru, Kara Osmanoğlu, Ali Fakılı, Hacı Musalı, Hacı Şefaathı, Karalar-Pervazlıkbaşı, Kayaca-Caferli-i Küçük, Balçıkhisarı, Topalviran,

Sivas, Kayseri, Niğde, Aksaray, Nevşehir, Kırşehir, Yozgat, Çorum, Kırıkkale, Çankırı Yöresi Oğuz Boyları, Aşiret, Oymak, Cemaatler, II, Üçoklar, Bilge Oğuz Yayınları, Ekim, 2015, s.20.

²⁶ Cevdet Türkay, **Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatlar**, İstanbul, 1979, 594.

²⁷ C. Türkay, **a.g.e.**,s,116.

²⁸ C. Türkay, **a.g.e.**,s., 575.

²⁹ C. Türkay, **a.g.e.**,s., 644.

³⁰ İ. Uçakçı; **a.g.e.**, s.20.

³¹ İ. Uçakçı; **a.g.e.**, s.21.

Cıcıklar-Cacıklar, Bayezitoğlu, Kötüboymul, Taşpınar, Araplı, Hasancı, Kırali Fakılı, Kale, Selamlı, Yukarı Elmahacı, Aşağı Elmahacı, Kethudaköy, Güllabi, Kördere, Köycü, Akçakoyunlu, Cakcaklı, Gülistan, Yalak, Ekizli, Haydarlı, Gök Ahmetoğlu, Veli Hasanlı, Hacı Osmanlı, Koca oğlu Bicikler, İğdir Kara, Bacılı, Haremeyn, Mengan, Kızıllı, Kurili, Çalıklı, Yamuklar, Meldi- Müdü, Hacı Musalı, Goyrü, Orhangülleri, Niger oğlu, Hacı, Yamukkışla, Burak, Uğurlu, Karacalar, Akcami, Delimer, Haneşler, Topalviran, Beyli, Hatip, Belkavak, Gökcumaoğlu, Karacaahmetli, Deli Hasanlı, Taşpınar, Turgutlu, Sarılar, Çiçekciğülleri, Baltasarılar, Karacalar, Kızılcumalı, Süleymanlı, Çakırhacı, Hatip, Baykaraoğlu, Akbıyık oğlu, Karık, Derecik Hacıoğlu, Haburlu, Alempınarı, Sarıçoban, Çalıklı, Digalı, Gemerek, Çubuklar, Aydoğan, Kömviran ve Sarban adını taşıyan köy isimlerini verebiliriz³².

Günümüzde Mamalıların İç Anadolu'da Kırşehir ve Yozgat yöresinde de yaşadıkları bilinmektedir. Kırşehir'de Mamalı aşireti adı altında yaşayan köy isimleri şunlardır. Akbıyıklı, Çuyuklar, Hacıoğlu, Haydarlı (Hıdırlı), Duracalı, Tatılırlı, Âlim Pınarı, Köseli, Gök Ahmetli, Melmeler, Engiz oğlu, Yalak ma'a Uğurlu köylerinde yaşamaktadırlar³³. Kırşehir'in Avanos³⁴ ve Çiçekdağı kazalarında oturan Mamalı Aşiretinin Osmanlı İmparatorluğu devrinde çok önemli rolleri olmuştur. İdare, iskân, teşkilat ve saire bakımından bunların tabi olmaları gereken birçok hususta hazine-i evrak hükümlerinde bazı mühim kayıtlara rastlanmaktadır. Bir dönem Rakka taraflarına iskân edilmek istenmiş ise de buraya yerleşmeye rıza göstermemişlerdir. Muhtelif hükümlerde defalarca adı geçen Mamalı Aşireti hep Türkmen taifesinden bir boy veyahut cemaat olarak gösterilmiştir. Mamalı aşiretinin bir kısmı Kırşehir'de diğer bir kısmı ise Yozgat vilayetinin Yerköy kazasında oturmaktadır. Aşiret her bakımdan birbirinin aynı olup aralarında hiçbir fark mevcut değildir³⁵.

Yapmış olduğumuz bu çalışmada KOD. Nfs.d... 2133 numaralı ve 1262 tarihli nüfus defterine göre Mamalı Aşireti'nin yerleştiği köylerin isimleri ile hane ve neferan miktarları şu şekildedir³⁶.

TABLO

(2133 numaralı ve 1262 tarihli nüfus defterine göre Mamalı Aşireti'nin yerleştiği köylerin isimleri ile hane ve neferan miktarları)

Hane-i Salmanlı ve Kura-i Mamalu / Sayfa 3		
Haneha	Neferen	Köy Adı
40	8	Karye-i Arslan Hacılı aşiret-i Okçıyanlı
25	6	Karye-i Torun
15	4	Karye-i Karlı
35	7	Karye-i İsrailü? (İbraillü)

³² İ. Uçakçı; **a.g.e.**, s.28-29. Yazar aynı eserin s.29 ve 175 nolu dipnotta yukarıda isimleri belirtilen köylerin hepsinin Sivas İli Gemerek ilçesine ait köyler olduğunu yazmaktadır.

³³ İbrahim İsmail, **Türkiye'nin Sıhhi, İctimai Coğrafyası Kırşehir Vilayeti**, İstanbul,1341, s,29.

³⁴ Günümüzde Nevşehir İli'ne bağlıdır.

³⁵ A. Caferoğlu, **a.g.m**, s.93-94.

³⁶ BOA, Kod. Nfs.d., Numara 2133, Tarih,1262.Nüfus Defteri. Bazı köy isimlerinin okunuşunda hatalar olabilir.

TİDSAD

25	6	Karye-i Ahi Gazilü-i Zir
150	29	Toplam
22	6	Karye-i Ahi Gazilü-i Bâlâ
50	10	Karye-i Terzilü
27	7	Karye-i Çatı Köy
35	6	Karye-i Kayadibi
284	58	Toplam
10	6	Karye-i Boyraz
8	5	Karye-i Salih
25	6	Karye-i Zincir
12	3	Karye-i Sevir (Sedir)
339	78	Toplam
15	6	Karye-i Susuz
8	3	Karye-i Topaç
8	2	Karye-i Arife
8	2	Karye-i Buruncuk
10	4	Karye-i Çakır Hacılu
388	95	Toplam
30	7	Karye-i Yakuplu der aşiret-i Mamalu
25	6	Karye-i Sekilü
10	2	Karye-i Halifelü tabi-i Mamalu
12	3	Karye-i Aydoğan tabi-i Mamalu
465	113	Toplam
10	5	Karye-i Veyisoğlu tabi-i Mamalu
10	2	Karye-i Günviranı tabi-i Mamalu
15	3	Karye-i Küpeli tabi-i Mamalu
15	3	Karye-i Derecik tabi-i Mamalu
510	126	Toplam
10	3	Karye-i Hacı Osmanlı tabi-i Mamalu
28	2	Karye-i Hacı Uşağı tabi-i Mamalu
25	5	Karye-i Çadır Ardıç tabi-i Salmanlu
26	5	Karye-i Hazar Beğli tabi-i Salmanlu
574	141	Toplam
20	5	Karye-i Sarı Fatma tabi-i Salmanlu
30	6	Karye-i Tambasan? (Dambasan) tabi-i Salmanlu
20	5	Karye-i Karafer tabi-i Mamalu
8	2	Karye-i Deli Hasanlı tabi-i Mamalu
662	159	Toplam
15	3	Karye-i Bacılı tabi-i Mamalu
8	2	Karye-i Nefes-i Sagir tabi-i Mamalu
35	8	Karye-i Kara Nefes tabi-i Mamalu
20	7	Karye-i Kötülük (Götülmek) tabi-i Salmanlı
25	5	Kala Evcisi?
765	184	Toplam
Kod: Nfs.d.. 02133-00004 Hane-i Mamalu/ Sofular Cemaatinden ve saire		
Haneha	Neferen	Köy Adı
25	4	Karye-i Dedelü
55	11	Karye-i Kazlu Uşağı

12	2	Karye-i Timurlu Çelikanlu
30	2	Karye-i Alemlarlu
30	2	Karye-i Hacı Şefaattu Hacebanlu
152	21	Toplam
9	2	Karye-i Hasınler Çelikanlu
30	4	Karye-i Göllü (Güllü)
15	2	Karye-i Cıncıklar
16	1	Karye-i Seyyidyarlu Şakulardan
222	30	Toplam
10	1	Karye-i Yüzyedi oğlu
15	3	Karye-i Çankılı
23	4	Karye-i Caferlü
10	2	Karye-i Kabacaoğlu
280	40	Toplam
27	5	Karye-i Topal Viran
30	7	Karye-i Ali Fakıhlü
17	2	Karye-i Gördü?
17	2	Karye-i Hacı Musalu
371	56	Toplam
15	3	Karye-i Kethuda
20	3	Karye Kara Osman Oğlu
17	2	Karye-i Külahçı
25	5	Karye-i Hacılı
448	69	Toplam
30	6	Karye-i Eğerci
7	1	Karye-i Uğurlu Oğlu
25	5	Karye-i Gayınlı?
15	3	Karye-i Ali Çorak
525	84	Toplam
16	3	Karye-i Kuyucak Gülleri
20	4	Karye-i Kızılcalı
12	1	Karye-i Hıdırlı
9	1	Karye-i Tat Bekirli
582	93	Toplam
9	2	Karye-i Gök Ahmet Oğlu
15	3	Karye-i Duracalı
17	3	Karye-i Yamaklar
20	5	Karye-i Hatip
647	106	Toplam
10	1	Karye-i Medliç? Oğlu
7	1	Karye-i Çuyuklar
5	1	Karye-i Âlim Pınarı
6	1	Karye-i Hacı Oğlu
678	110	Toplam
20	1	Karye-i Akbıyık Oğlu
12	1	Karye-i Dere Köseli
9	1	Karye-i Karlu?
5	1	Karye-i Bayezid Oğlu

761	114	Toplam
12	1	Karye-i Hekeş?
20	2	Karye-i Belkavak
10	5	Karye-i Göçerli
-	2	Karye-i Kadı Osman Oğlu
763?	124	Toplam
14	2	Karye-i Bacılı
15	2	Karye-i Derecik
10	2	Karye-i Vayis Oğlu
13	3	Karye-i Küm Viranı (Köm Ören)
815	132	Toplam
13	2	Karye-i Aydoğan Oğlu
9	2	Karye-i Sarıklı
12	2	Karye-i Kırık Soku
25	5	Karye-i Selmanlu
874	144	Toplam
35	7	Karye-i Elma Hacılı-i Zir
14	2	Karye-i Selman Fakihlü
14	3	Karye-i Hacı Uşağı
5	4	Karye-i Nefes-i Kebir
987	160	Toplam
5	1	Karye-i Çakır Hacılı
20	5	Karye-i Yakuplu
9	2	Karye-i Kara Ağaç
15	1	Karye-i Cesbenci (Cinci)
1039	169	Toplam
9	1	Karye-i Kesülberimul?
10	2	Karye-i Karakaya
15	1	Karye-i Deliler
17	2	Karye-i Halifelü
1087	175	Toplam
Kod: Nfs.d.. 02133-00007 Hane-i Mamalı		
-	8	Karye-i Fakihlü
-	7	Karye-i Akçami
-	10	Karye-i Karalar
-	11	Karye-i Topal Viran
-	41	Toplam
-	3	Karye-i Hanifli?
-	10	Karye-i Göllü?
-	3	Karye-i Cıncık?lar
-	9	Karye-i Hacı Şefaathı
-	65	Toplam
-	6	Karye-i Karakaya
-	7	Karye-i Türedi Oğlu
-	6	Karye-i Deliler
-	7	Karye-i Seyyid Yarlu
-	91	Toplam
-	4	Karye-i Hamzalu

-	4	Karye-i Tahir Oğlu
-	5	Karye-i Caferli-i Kebir
-	6	Karye-i Dedeli
-	110	Toplam
-	3	Karye-i Hanişler
-	5	Karye-i Kethuda
-	6	Karye-i Ali Fakıhlü
-	7	Karye-i Elma Hacılu
-	131	Toplam
Kod: Nfs.d.. 02133-00008 Hane-i Mamalu		
-	7	Karye-i Hacılu
-	5	Karye-i Eğerci
-	4	Karye-i Cellad Oğlu
-	5	Karye-i Kara Osman Oğlu
-	3	Karye-i Hatip
-	24	Toplam
-	5	Karye-i Medliç Oğlu
159	29	-
-	131	-
-	161	-
Çelikanlı ve Afşar'dan mücahharan Mamalı Kazasına İskân Olunan		
55	4	Karye-i Nefes-i Kebir
18	4	Karye-i Cacalı?
20	4	????
19	4	Karye-i Ağzı Karalı
18	3	Karye-i Duracalı
130	19	Toplam
18	6	Karye-i Menkuş
15	3	Karye-i Köseli
01	3	Karye-i Bayezid Oğlu
15	3	Karye-i Tat Bekirli
184	34	Toplam
25	5	Karye-i Akbıyık
15	3	Karye-i Aşağı Beyhul?
35	2	Karye-i Karakaya
30	01	Karye-i Karalar
289	45	Toplam
14	4	Karye-i Hıdırlu
303	49	Toplam

2- Mamalı Köylerinde Örf, Adet, Gelenek, Görenek ve Gelir - Geçim Kaynakları³⁷

2.1- Evlenme/Doğum törenleri ve bunlara bağlı inanmalar ve adetler

³⁷ Bu kısımda verilen bilgiler kaynakçada adları verilmiş olan şahıslardan derlenmiştir.

Eskiden gençler evlenme isteklerini anneye, babaya saygıdan dolayı pek dile getiremezlerdi. Fakat anne ve babalar belli bir yaşa gelen çocuklarının evlenmek istediklerini anlardı. Uygun gördükleri kişi ile evlendirilirdi. Erkekler bazen de çok nadir olarak evlenmek istediklerini bulgur pilavına kaşık dikerek belli ederlerdi. Erkeğin ailesi öncelikle her evlilikte olduğu gibi yakın aileler içerisinde erkek veya kadınlara gelin aradıkları bilgisini verirlerdi. Komşular, mahallenin ileri gelenleri bu konuda aracı olurdu. Öncelikle erkek ailesi, kızın ailesinin büyüklerinin yanına giderler, hoşbeş edildikten sonra kahveler içilir ve asıl meseleye geçilirdi. “Allah’ın emri peygamberin kavli” ile kız istenir. Kız istemeye gidilirken eli boş gidilmez, başörtüsü, yüzük, lokum götürülür. Böylece evlilik için ilk adım atılmış olurdu.

Erkek tarafı kadına belli bir miktar para veya mal verir. (Mehir gibi.) Kâkül kesme adetleri vardır. Gelinin kınası yakılırken kesilir. Kız evine gidilirken kızın ihtiyaçları olan eşyalar götürülür. Bunlar, küçük fakat elektrikli ve elektrikle çalışmayan eşyalardır. Örneğin; ütü, ocak, tabak, kaşık vb... Bu götürülen eşyalara “yol” adı verilmektedir.

Düğüne gelenler davetiye denilen kapalı zarf içinde para götürür. Yakın akrabalar ise altın götürür. Bunların yanı sıra düğüne gelen kişiler para, koyun ve ev eşyası getirirdi. Aynı şekilde erkek evine de götürülür. Damadın ihtiyaçlarını kız evi, kızın ihtiyaçlarını erkek evi karşılar. Sağdıçlık geleneği vardır. Düğünde damadın yanında bulunur, gelen misafirlerle ilgilenir. Gelinin sağdıcı yoktur. Düğünlerde bayrak asılır. Bayrak asıldıktan sonra saz başlar. Genellikle üç gün düğün yapılır. Cuma günü bayrak yemeği verilir. Bayrağın ucuna yeni kurulmaya çalışılan evde tatlılık olsun diye soğan, elma takılır. Düğün gerçekleşikten sonra *Dürü* bohçası hazırlanır. Kız evi erkek evine, erkek evi kız evinin ileri gelenlerine amca, teyze, dayı, kardeşlere çeşitli hediyeler götürür. Gelinin de evde kullanacağı eşyalar bohçaya sarılır. Davet edilen kişilere “yol” adı verilen elbiseler, kumaş, tavuk, kaz, hindi (culuk) verilir.

Evlenmelerde genelde yakın akraba evlilikleri tercih edilmektedir. Çünkü “*Elin iyisinden, kendi kötümüz daha iyidir*” şeklinde gibi bir anlayış olduğu gibi, akrabalar daha yakın, daha samimi, sığınılacak bir durum olduğundan dolayı böyle bir düşüncenin de hâkim olduğu görülmektedir. Eskiden beri kız istenip verildiğinde “başlık parası” geleneği bulunmamaktadır. Süt hakkı denilen adet vardır. Erkeğin ailesi gönlünden ne koparsa ister para ister mal isterse eşya olsun kızın ailesine verirdi. Gelin baba ocağından alındığında bel bağlama/ kuşak bağlama geleneği vardır. Varsa gelinin büyük erkek kardeşi, üç ihlas, bir Fatıha okur ve kuşağı 3 kere gelinin belinden dolandırır ve bağlar. Gelin kız evden çıkarılırken, dayısına, amcasına, kardeşlerine varsa para yoksa elbise vs. gibi hediyeler verilir. Sandık vermeme, kapı kilitleme gibi adetleri de bulunmaktadır³⁸.

Düğün günü gelin baba evinden alındıktan sonra mezarlık ziyareti yaptırılırdı. Günümüzde bu adet halen devam etmektedir. Gelin yeni eve/evine inince gelin arabasının önünde kurban kesilir. İçi madeni para ve kuru yemişle dolu çanak kırılır. Gelin yeni geldiği evin kapısına çivi gibi evine sadık olsun diye çivi çakardı. Yakın akraba evlilikleri vardır çünkü akrabalar birbirini iyi bilir, iyi tanır, güvenirlereydi. Kız kaçırma şeklinde evlenmeler de bulunmaktadır.

³⁸ **Sandık vermeme:** bir kişi sandık üstüne oturtulur, sandık kalkmıyor diyerek hediye para alınır.

Hatta düğünlerde bile kız kaçırma oyunu oynanır. Kız kaçırma oyununda erkeklerden bir tanesi kadın kılığına girer diğer oyuncular bunu kaçırmaya çalışır. Mehir verme geleneği bulunmaktadır³⁹. Berdel geleneği ve iç güveyiliği⁴⁰ Mamalı köyleri geleneklerinde bulunmamaktadır.

Hamile kalan gelinin aşermesi, canının çektiği yiyeceği yemesidir. Yemediği yiyecekler ise hamile kişinin sağlık durumundan dolayı tiksindiği yiyecekler olabilir. Doğum yapacak gelinin yanında genellikle kayınvalidesi bulunur. Doktor- ebe eşliğinde doğum gerçekleştirilir. Doğum olayı gerçekleştikten sonra çocuğun önce göbeği kesilir. Kulağına ezan ve kamet okunarak ismi konurdu. Tahta beşik içinde toprağa sarılır, yatırılırdı. Lohusa kadın evde yalnız bırakılmaz, lamba söndürülmez, yanında erkek elbisesi, Kur'an-ı Kerim ve iğne bulundurulur. Çünkü Albasma inancı vardır. Yeni doğum yapmış bir kadının yanına erkekler ve hasta olan kadınlar giremez. Çocuğun kırkı çıkarılırken kırk tane taş toplanır, süzgecin içine konulur, su taşlar üstüne dökülerek, akan su ile çocuk yıkanır. Mevlit okutulur. Yeni doğan çocuk sevilirken aile kendilerine uygun gördükleri huyu suyu mülayim bir kişi tarafından çocuğun huyunun ona benzermesi için çocuğun ağzına tükürme gelenekleri vardır. Evlenen kadının çocuğu olmazsa türbelere giderler, dua ederler.

Eski dönemlerde ölen kardeşin hanımı ile diğer kardeşin evlenmesi geleneği varmış. Günümüzde böyle bir adet bulunmamaktadır. Bu tür evlilikteki amaç eşi vefat eden yeni gelin arada kalmasın, çocuklar ortada kalmasın diye yapılırdı. Ailede çocuk büyüüp de ilk dişini çıkardığında diş hediği kaynatılırdı. Komşular davet edilir. Onlarda hediyeler ile gelirlerdi. Diş hediğine buğday hediği de denir. Yapılışı buğday suyun içinde kaynatılır, içine çetene atılır misafirlere ikram edilirdi.

2. 2- Ölüm adetleri

Bir kişi ölmeden önce altını ve üstünü koyardı. Alt, üst demek kişinin kendi varlığına göre bir miktar parayı cenazesinde harcanmak üzere bir kenara koymasındır. Hasta yatağında yatan veya ölmek üzere olan bir kişinin yanında Kur'an-ı Kerim okunur, kelime-i şehadet çekilir. Ölen kişinin kefeni alınır, mezarı eşilir, namazı kılınarak defnedilir. Kişi öldükten sonra ölünün suyunun kaynatıldığı yerde ölünün kısmeti çıksın diye ateş yakılır. Öldükten sonra, mezar eşene, öksüze, dul, fakir kişilere un, ölünün elbiseleri ve bir miktar para verilir. Ölen kişinin maddi manevi durumuna göre, ölüm nedenine göre ağıtlar söylenirdi. Cenazelerde ağıtlar genellikle doğaçlama söylenir. Haftasında ve kırkında Mevlit okutulur. Helva yapılır ve dağıtılır.

Ölen kişi gözü açık kalmışsa gözü açık ölmenin anlamı, gözü arkada kalmış, bir işi yarıda kalmış ya da muradını almadan/görmeden ölmüş anlamında düşünülür. El ile savaşıyor ölmüş anlamına da gelir. Cenaze evinde bir hafta yemek pişmez. Komşular bir hafta boyunca yemek yapar, cenaze evine götürürlerdi. Taziye'ye (yas) gidenler eli boş bir şekilde gitmezler. Çay, şeker, lokum ve yemeklik malzeme götürülür. Önceden cenaze gömüldükten sonra sadece gül suyu tutulur ve lokum ikram edilirdi. Baş sağlığına gelenleri komşular evlerine yemeğe gö-

³⁹ Mehir vermek³⁹ geline verilen maddi manevi, para veya eşya. Geçmişte ve günümüzde vardır.

⁴⁰ **Berdel geleneği:** Evlenme esnasında kız kardeşlerin değiştirilerek evlenilme olayına denir. İç güveyi ise damadın gelinin evine yerleşmesidir.

türüdü. Daha sonra kıymalı pide yaptırma âdeti çıktığından eskiden beri gelen güzel âdetin bozulduğunu belirttiler.

2.3- Gelir / Geçim kaynakları

Köylerimizde genellikle sulu tarım yapılmaktadır. Su olmayan yerlerde arazi bir sene ekilir bir sene boş (nadas) bırakılır. En çok arpa, buğday, şeker pancarı, mısır, soğan, patates, ay çiçeği ve çekirdeklik kabak ekimi yapılır. Bunların yanı sıra köy halkı ev ihtiyacını karşılamak için arıcılık ve bahçe işleriyle de uğraşarak ihtiyaçlarını karşılamaya çalışırlar. Tarımın yanı sıra hayvancılık da yapılır. Genellikle koyun, keçi, sığır en çok beslenen hayvanlardandır. Hemen hemen her evde tarım aleti ve hayvancılığı destekleyen aletler bulunur. Olmayanlara köy halkı yardım eder. Bunun dışında kadınlar arasında oya işleme işleri yapılır.

2.4-Batıl inanışlar

Geceleri tırnak kesilmez, sakız çiğnenmez. Büyükler günah olduğunu söylerler. Gecele-ri aynaya bakılmaz. Neden diye sorulduğunda büyüklerimizden böyle öğrendik diye cevap verilmektedir. Uyurken odada bulunan aynalı eşyaların üzeri kapatılmaktadır. Sebebini sorduğumuz kişinin dedesi “*askerin gemisi batarmış*” dermiş.

Ateşe su dökmek günah sayılmaktadır. Çünkü ateşin içerisinde üç harflilerin olduğuna inanılır. Ateş su ile değil “destur” kelimesini söylenerek toprak atılarak söndürülür. Soğan kabuğu üç harflilerin bunları sevdiğine inanıldığından dolayı yakılmaz. Eşikte oturma günah sayıldığından oturulmaz. Yağmurlu havalarda şimşek çaktığında dışarıda durulmaması gerektiği eğer durulursa iftiraya uğranılacağı düşünülmektedir. Çocuklar küçükken çok ağlarsa ziyaret yerlerine götürülür, hocalara okutulur. Ayrıca Cuma günleri camiye götürülür ağıza pabuç ile vurulurdu. Evlerde zakkum çiçeği (cehennem çiçeği) bulunmaz, gül yetiştirilmeye özen gösterilir.

2. 5- Nazar ile ilgili inanışlar

Nazara inanılmaktadır. Kişilere, üzerlik otu-tohumu yakılarak tütürülür, kurşun döktürülür, tarladaki ekine zarar gelmemesi için ağacı dikilir. Çocuklara nazar boncuğu ve ağda ağacından küçük bir parça takılır. Her evde üzerlikten yapılmış bir süs eşyası bulunurdu. Ayrıca evlere üzerlik otundan yapılmış süs eşyası takılırdı.

2.6- Hacı / Asker uğurlamaları

Hacılar, hacca gitmeden önce, eş-dost akrabalarla helalleşmek için hacı yemeği verirler ve mevlit okuturlar. Daha sonra yakın akrabalar hacca gidecek kişiyi evlerine davet ederler. Bir miktar para ve çeşitli hediyeler verilir. Hacca gidileceği gün köyün camiinde toplanılır. O köyden hacca gidenler hep birlikte dualarla gönderilir. Hacılarda olduğu gibi askere giden çocuklara da mevlit okutulur. Davullarla asker gecesini ve kınası yapılır. Askere giden gençlere harçlık verilir. Aynı şekilde geri karşılanır.

2.7- Halk hekimliği

Bir kişinin herhangi bir yerinde kırık-çıkık olduğunda sınıkçı adı verilen kişiye götürülür. Kişinin vücudundaki etinde ezikler varsa kırmızı et parçası sarılır ve morarma engellenmeye çalışılır. Kırıklar ise sınıkçı tarafından tahta parçalarıyla sarılır. Ezikler için etin yanı sıra; üzüm, soğan, kuyruk yağı sarılırdı. Vücutta meydana gelen çeşitli yaralar için **ocak** adı verilen yerlerde **bulgur püskürtmesi** yapılır⁴¹. Kızarıklık için ise **bakır basması** yapılır⁴². Yel bağlama dediğimiz gelenekleri vardır. Kadın okutulur, beline kuşak bağlanır. Bir ailede çocuk doğuyor ve ölüyorsa Tıvga: iğne ısıtılır, çeşitli yerlere basılır. Türbeler ziyaret edilir.

Hayvanlar hastalandığında ise aşılı su⁴³ içirilir. Sancı çubuğu denilen çubukla vurulur. Hayvanın vücudundaki zehirin çıkması amacıyla kulağı biraz kesilerek kanı akıtılır, ağzına toprak ve zeytinyağı atılır. Ayrıca Töhmelesin⁴⁴ diye mide boşluğundan bıçakla delinir ve hayvanın şişkinliği giderilirdi.

2.8- Düğünlerde oynanan oyunlar

Kelle oyunu: Müzik eşliğinde bir kişi elinde kemerle ebe olur, diğer oyuncular -sayı önemli değil- başı çeken kişinin hareketlerini yapmaya çalışırlar, yapmayanlar ebe tarafından kemerle dövülür.

Ağırlama: Köyün büyükleri davul ve zurna eşliğinde o yöreye ait aynı hareketleri yaparak halay çekerdi.

Düğünlerde yöreye has bazı türküler söylenir. Yakın çevrede yaşamış ünlü ozanların türküleri söylenir. Neşet Ertaş'ın Zahidem türküsü, Yozgat sürmelisi, Ağ gelin gibi.

2.9- Köylerde genel olarak hazırlanan yemekler

Yoğurt Çorbası (Bulama): Yarma haşlanır, yoğurt içine konur, karıştırılır, kaynayana kadar pişirilir üzerine nane (yakılır) dökülerek servis edilir.

Tereyağlı Bulgur Pilavı: Su kaynatılır içine bulgur konulur ve pişirilir. Sonra üzerine bol tereyağı dökülür.

Madımak yemeği (Cacıği): Madımak kıyılır. Tereyağı ile karıştırılır. Az bir şekilde bulgur atılır ve pişirilir isteğe göre üzerine sarımsaklı yoğurt da dökülerek servis edilir.

Arabaşı çorbası ve Arabaşı hamuru: Haşlanan tavuk etleri el yardımıyla parçalanır. Tavuk etleri kaynayan suya atılır. Tavuk çorbası hazırlanmış olur. Arabaşı Hamurunun yapım şek-

⁴¹ **Bulgur püskürtmesi:** Ocak adı verilen yerde kişi tarafından bulgur ağza alınarak ezilir, yeterli miktarda ezildikten sonra yara üzerine tükürür gibi püskürtülürdü. Bu uygulamadan sonra yara bölgesinde kaşıntı olur ve iyileşmiştir.

⁴² **Bakır basması:** Bakır bir kap vücudu yakmayacak derecede ısıtılarak yara olan yere basılır. Burada amaç yaranın korkutularak söndürüleceğine inanılmaktadır.

⁴³ Okunmuş/ Okutulmuş su.

line bakıldığında ilk önce un kavrulur, su kaynatılır, un çırpılır. Kavrulan una yavaş yavaş su dökülür, pişirilir. Son olarak yarı ıslak bir tepsiye dökülür. Donması beklenir. Hazırlanan bula- maç baklava dilimi şeklinde kesilir. Hazırlanan çorba ile beraber servis edilir. Limon suyu ve acılı baharat yemeğin özellikleridir. Bu yemek kış mevsiminde yapılan yemek çeşididir.

Düğünlerde genellikle, yoğurt çorbası, etli köfte, pilav, salata, yeşil fasulye gibi yemekler hazırlanır ve gelen misafirlere ikram edilir.

2.10- Kılık Kıyafetler

Eskiden kadın ve erkekler günümüzde olduğu gibi yaşanan yerin geleneklerine göre uygun bir şekilde giyinirdi. Günümüzdeki gibi dar, sıkı, vücut hatlarını belli eden kıyafetler ve kısa elbiseler giyilmezdi. Giyenler ayıplanır ve kınanırdı. Kadınların giydikleri elbiselere; entari, şalvar, dikolte (gecelik) yemeni, yazma denirdi. Eskiden giydikleri kıyafetlerde kemer bulun- maktadır. Üç (3) etek giysisinin yanı sıra bindallı, fistan gibi çeşitleri bulunmaktadır.

2.11- Diğer gelenekler

Ailelerde sünnet düğünlerinde kirvelik gelenekleri var. Öncelikle yakın akraba eş, dost da- vetli olarak çağrılır. Sünnet olacak çocuğun ailesinin bakış açısına göre mevlit okutulur veya saz eşliğinde eğlence düzenlenerek çocuk/çocuklar sünnet edilir. Kirve tarafından çocuğun ihtiyaç- ları giderilir.

Köylerde türbe veya adak adanan yerler bulunmaktadır. Örneğin; Farklı amaçlarla Karaca Ahmetli köyünde Molla Osman Türbesi, Geçerli köyünde bulunan Âşık Çelebi Türbesi ziyaret edilir.

Eski dönemlerde göz hakkına inanılırdı. Çünkü birinde olan diğerinde yoktu. Şimdi ise göz hakkına pek dikkat edilmemektedir. Çünkü günümüzde her ailede az ya da çok birbirlerinde olan şeyler vardır. Dinî bayramlar için bir takım özel olarak hazırlıklar yapılır. Öncelikle arife günü yemekler, tatlılar yapılır. Sabah bayram namazı kılındıktan sonra mezarlık ziyaretine gidi- lir. Gruplar halinde halk, ev ev, sokak sokak herkese bayram ziyaretine gidilir.

Sonuç olarak yapmış olduğumuz çalışmada elde edilen bilgilere göre Mama Hatun Sal- tuklulardan olduğuna göre farklı isimler altında yaşayan Türkmen asıllı Mamalı Aşiretinin Sal- tuklularla olan bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Burada Mama = özel isim olup -lı,-li, -lu, -lü Türkçe'de sahiplik ve aitlik bildiren bir ek'tir. Öyleyse Mamalı Mama'ya ait manası çıkmakta- dır ki Osmanlılar zamanında Mamalı Aşireti, Cemaati, Oymağı, Mamalı Selmanlı şeklinde ge- çen aşiretin Mama Hatun ile bağlantısı ortaya çıkmaktadır. Zaten Mama Hatun'u destekleyen bir güç bulunmamış olsa idi 1191-1201 yılları arasında Saltuklu tahtında bulunması biraz güç- tür. Anadolu'da görülen ve Mamalı adı altında geçen bu aşiretin Mama Hatun'un vefatıyla bu- ldukları yerden ayrılarak Anadolu'ya dağıldıkları / Osmanlılar döneminde ise farklı yerlere iskân edildikleri anlaşılmaktadır ki yukarıda belirtildiği gibi Mamalıların bir kısmı İç Anadolu bölgesinde Kırşehir ve Yozgat/Yerköy taraflarına iskân edilmişlerdir.

⁴⁴ **Töhmelemek:** Gazını çıkarmak.

KAYNAKLAR

A- Arşiv Kaynakları

KOD. Nfs.d...Numara: 2133, Tarih:1262 Nüfus Defteri.

B- Araştırma ve Tetkik Eserler

Akçıl, N. Çiçek, “Saltuklular”, T.D.V.İ.A., C.36, s.55-56.

Caferoğlu, Ahmet, “Kırşehir Vilayetinin Bugünkü Etnik Teşekkülüne Dair Notlar”, İ.Ü.T.D.E.D., C.II, S.1-2, 31 Aralık 1947, s.79-96.

Denkhalbant, Ayşe, “Mama Hatun Külliyesi”, T.D.V.İ.A., C 27, s.549-550.

İbrahim İsmail, Türkiye'nin Sıhhi, İctimai Coğrafyası Kırşehir Vilayeti, İstanbul,1341.

Karaköse, Hasan, Ortaçağ Tarihi ve Uygarlığı, Nobel Yayın, Ankara,2002.

Mehmet Zillioğlu, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Çvr. Tefik Temelkuran, Necati Aktaş, Mümin Çevik), C.I-II, Üçdal Neşriyat, İstanbul, 1966.

Merçil, Erdoğan, Müslüman Türk Devletleri Tarihi, Ankara, 1993.

Özaydın, Abdülkadir, “Saltuklular”, TDVİA, C. 36, s.54-56.

Sevim, Ali - Yaşar Yücel; Büyük Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi), Ankara,1989.

Sümer, Faruk, Oğuzlar (Türkmenler), Tarihleri - Boy Teşkilatı - Destanları, 2. Baskı, Ankara Üniversitesi Basımevi, Ankara, 1972,

Sümer, Faruk, Doğu Anadolu Türk Beylikleri, Ankara, 1990.

Sümer, Faruk, Türk Devletleri Tarihinde Şahıs Adları, C.I-II, İstanbul,1999.

Şeker, Dursun Ali, “Mama Hatun”, T.D.V.İ.A., C.27, s.548.

Turan, Osman, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, Nakışlar Yayınevi, İstanbul,1980.

Türkay, Cevdet, Başbakanlık Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı İmparatorluğunda Oymak, Aşiret ve Cemaatler, İstanbul, 1979.

Yetkin, Suut Kemal, “Mama Hatun Türbesi”, Yıllık Araştırmalar Dergisi, 1956, C. I, s.75-92.

C- İnternet Kaynakları

Divan-ı Lügati't-Türk Dizini, (Hzr. Türk Dil Kurumu), PDF'leştiren: Mehran Bahari, 2003, s.127. <http://www.yenidenergenekon.com/wp-content/uploads/2010/11/kasgarli-mahmut-divan-i-lugat-itturk.pdf>. 18.1.2018.

D- Kaynak Kişiler

İdris Aygar; Yozgat Yerköy, Belkavak köyü.

Ramazan Doğan; 1966 doğumlu Yozgat Yerköy Belkavak köyü.

Nuriye Doğan; 1970 doğumlu Yozgat Yerköy Belkavak köyü.

Zafer Doğan, 1995 doğumlu Yozgat Yerköy Belkavak köyü.

Nazım Kazaklı, Kars/Selim İlçesi Kümbetli Köyü doğumlu, Yaş, 57.

TİDSAD

EK

NFS.d. 02133